

MCDONALDS, MTV VE MONSANTO: BİLGİSEL SERMAYE ÇAĞINDA BİYOTEKNOLOJİ DİRENİŞİ

Chaia Heller

Bir Üretim Biçimi Olarak Biyoteknoloji

Bir şey, bir şeyin tarihi ve daha fazlasıdır. Gerçekten, kenarları aşınmış, arapsaçına dönmüş, her dokumanın öncekinin içinde olduğu bir örümcek ağıdır tarih. Keza biyoteknoloji için de bu böyledir. Onu anlayabilmemiz için, insanın en geniş evrenini, çevreyi ve başlarına bunu getiren şeyin tarihini kavramamız gerekir. Biyoteknoloji araçtan, organizmadan ve DNA kıyılarında bir hücreden diğerine ilerleyen bilim insanından daha büyük bir şeydir. Biyoteknoloji bir üretim biçimidir, doğanın ve toplumun üretimi üzerine bir düşünce tarzı; hem toplumu oluşturan, hem de toplumun kendisi tarafından oluşturulan bir üretim tarzı.

Genetik biyoteknolojinin hikâyesi ne bir deha ya da bir laboratuvarla ne de yirminci yüzyılın sonlarında kapitalizmin geniş kumpasını kurmasıyla başlar. Endüstriyel kapitalizmin uyanışının bıraktığı ekolojik tahribatların alışıldık listesiyle değil, bu hikâye şu gerçekten sonra başlar: kirlilikten ve türlerin büyük bir kısmının öldürülmesinden sonra, küresel ısınmanın büyük soru işaretinden sonra. Bu hikâye sabah

başlar; parti biter, sermaye uyanır, abanarak sendeleye sendeleye pencereye yürür, kendi imajını yaratmış olduğu dünyaya, dışarıya bakar. Dışarıda, daha iyi bir dönemin paslanmış ehemmiyetini görebilir: bir zamanlar onların tarafında parıldayarak duran Cadillac, jant kapakları çalınmış ve post-endüstriyel ABD’de bir gününü daha bitirmek için mücadele eden biri tarafından satılmıştır.

Biyoteknoloji bilimsel bir uygulamadan daha fazla bir şeydir. İkinci Dünya Savaşı sonrası sermayenin üzerindeki toz dumanın yatışmasının ardından oluşmuş; şirketler, devlet ve uluslararası ticari araçlar içinde dolaşan aktörlerin, organizmaların, araçların ve etkinliklerin bir ağıdır. Kimileri transgenic* yaratılışın, bitki ve hayvan yetiştiriciliğinde olduğu gibi daha önceki biyoteknolojilerin bir devamı olduğunu iddia ederek, “yeni bir şey değil” diyorlar. Şu önemli noktanın altını çizmeyi reddediyorlar: transgenic biyoteknoloji bira yapımının ya da bitki üretiminin dışında bir dünyadan ortaya

* Recombinant DNA teknolojisiyle yabancı bir genin yerleştirildiği canlı (ç.n.)

çıkılmaktadır. Farklı bir ekonomik, politik ve sosyal talep ve taahhütlerden ortaya çıkmaktadır. Biyoteknoloji, sermayenin endüstri üretiminin sınırına dayandığı anda ve onun *organik* aşaması olarak adlandırılabilir döneme girmesiyle ortaya çıkan yeni bir üretim şeklidir: bu aşamada sermaye, kültürel ve biyolojik hayatın yeniden üretim boyutunu yoğun üretim ve ticarileştirme için hedef seçer.²

Bu aşamada hizmet ekonomisi, günlük yaşamın benim adlandırışıyla organik yeniden üretimi sürecini düzenler; beslenme, sağlık ve dinlenme gibi süreçleri, "fast-food" ve "HMO" lardan MTV ve Disneyland'a uzanan, bayilere verilen oluşumlara dönüştürür. Biyoteknoloji bu eğilimin bir parçası olarak ortaya çıkıyor; kültürel ve biyolojik hayat süreçlerini üretimin esnek ve yenilenebilir ham maddelerine indiriyor. Fredric Jameson'un vurguladığı üzere, post-endüstriyel kapitalizm küresel anlayış tarafından olduğu kadar sermayenin, *doğaya*, olabilirliği daha önce asla düşünülmemiş olan

dönüştürücü boyutta bir nüfuz edilişle de tanımlanır.³

Recombinant DNA** özel sektör yatırımlarındaki kârlılığı arttırmak için yeni teknoloji arayışlarına girildiği süreçte bir olasılık olarak ortaya çıktı⁴. ABD'de 1980'lerin başında patent kanunlarındaki değişikliklerle, genetik dönü-

şüme uğrayan organizmalar, özel sektör ve kamu üniversitelerinin ticari güdüyle geliştirmeleri ve sonuçta onların transgenic ürünlerini pazarlamaları ile "buluş" olarak kabul edildi.⁵

Fakat halkın bu yeni üretim şekline cevabı umulduğu gibi olmadı. ABD'de halkın genetik mühendisliğinden ilk kaygılarının '70'li yıllarda gittikçe hafifleyerek kaybolmasından sonra, şirketler gittikçe büyüyen küresel pazarda transgenic ilaçlar ve gıdaların tüketiciye pazarlanmasında daha fazla zorlukla karşılaşmayacaklarını umdular. Reagan ve Bush hükümetleri, Birleşik Devletler şirketlerine düzenlemelerle engellenmeden araştırma, geliştirme ve ürünlerini pazarlamada yeşil ışık yakarak, biyoteknoloji endüstrisinin başarısına garanti verebileceklerine inandılar.

Yine de, 1980'lerin sonunda direnişin ilk işaretleri ufukta görünmeye başladı. 1987'de Kaliforniya'nın San Fransisko Körfez Bölgesinde Earth First! ile eko-anarşist eylemcilerden bir grup, binlerce dolarlık zarara yol açarak, deneysel genetik dönüşüme uğramış çilek tarlasının tümünü yok etti.⁶ 1992-93'te, pahalıya mal olan patentli tohumlar tarım alanındaki varlıklarını ve özerkliklerini tehdit ettiğinden, Cargill'i protesto eden binlerce Hintli köylü direnişi evrensel boyuta taşımıştır.⁷ 1996 Sonbahar'ında genetik mühendisliğin ilk ürünleri Avrupa'ya botla gönderildiğinde Greenpeace Uluslararası bir kampanya düzenledi. Bu kampanyada eylemciler Avrupa limanlarına varan *transgenic* ürünlerle dolu gemileri dört bir yandan çevirdiler. Almanya ve İsviçre'de ambarlarda ve ürünlerin işlendiği fabrikalarda düzenlenen gösterilerle, eylemciler büyük bir medya gösterisi yarattılar ve bugün Avrupa'da halâ güçlenen

² Kapitalizmin "organik" fazı kavramı Marks'ın sermayenin organik olarak düzenlenmesi düşüncesinden ayırt edilmek zorundadır. Marks sermayenin organik kompozisyonunu (emek değişkenini) sermaye yoğunluğu değişkenini dengeleyen bir unsur olarak ele alır. Ben tersine, sermayenin, artı değer yaratılmasındaki odak merkezinin, endüstriyel kapitalist bir tarzdan biyoloji ve kültürel pratiklerin yeniden üretici boyutlarına kaymasına işaret ediyorum.

³ Fredric Jameson, *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism*, Durham, NC: Duke University, 1991.

Press, 1991. *Making PCR: A Story of Biotechnology*, Chicago: University of Chicago Press, 1996, p. 21.'den alıntılandı.

** Farklı biyolojik kaynaklardan elde edilen DNA moleküllerinin birleşmesinden oluşan yapı. Hücre sıvısında ve çekirdeğinde bulunan kimyasal bir maddedir. Protein sentezlemesi başta olmak üzere hücre içi kimyasal faaliyetlerde çok önemli bir rolü vardır. Yapısı DNA'ya benzer. Ama her biri farklı işlevlere sahip birkaç cinsi vardır (ç.n.)

⁴ Susan Wright, *The Social Warp of Science: Writing the History of Genetic Engineering Policy*, Science, Technology, & Human Values, Vol. 18 No.1, Winter 1993.

⁵ Andrew Kimbrell, *The Human Body Shop*, San Francisco: Harper, p. 188-203.

⁶ Homo Fragaria (takma ad), *The Strawberry Liberation Front*, Earth First!, Vol. 7, No. 6, June 1987, p. 1; Brian Tokar, *Engineering the Future of Life?*, Z Magazine, July/August 1989, p. 110-116.

⁷ Bkz. [SHIVA/BIJA]chapter, and Vandana Shiva, *Quit India! Indian farmers burn Cargill plant and send message to multinationals*, Third World Resurgence No. 36, August 1993, pp. 40-41.

geniş bir hareket başlatmış oldular. Son zamanlarda Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı olan büyük gösterilerde, Kasım 1999'da, dünyanın her yerinden eylemciler tarımsal biyoteknolojiyi küreselleşmenin daha geniş bir eleştirisinin parçası olarak protesto ettiler.

Seattle protestosunun gösterdiği gibi genetik dönüşümlü organizmaların üretimine olan direnişten tarımsal biyoteknolojiye yani teknolojilere olan direnişin faaliyet alanı daha geniştir. Bu zaten sosyal ve biyolojik hayatın düzenlenmesinin yeni yöntemine bir karşı çıkıştır. Eğer teknoloji, teknolojik uygulamaları oluşturan oyuncular, kuruluşlar, araçlar, organizmalar ve etkinlikler ise, eğer bu ağ hem toplumu oluşturuyor hem de toplum tarafından oluşturuluyorsa, artık şu çok açıktır ki eylemcilerin direndiği kesinlikle sadece biyoteknoloji değildir. Artık onların direndiği, dünyadır.

Haydi bu dünyaya yakından bakalım. Biyoteknolojiyi yalnız bilim veya teknolojik uygulama olarak değil tarihi bir sürecin daha geniş bir bölümü olarak da görelim: doğa ve kültür üretiminin esneklik, organiklik ve yeniden birleşimin derecesine göre ölçülen yeni bir yolu. Bu yeni üretim tarzını incelemek için, bir adım geri gelmeliyiz; kapitalist üretim içinde otuz yıl önce başlayan derin ve köklü değişimi tartışmak için biyoteknolojinin ortaya çıkışından önceye dönmeliyiz.

Esneklik, Organiklik ve Yeniden Birleşim: Yeni Bir Bilgisel Üretim Tarzının Özellikleri

Öncelikle esneklik yöntemini incelemek için kapitalist sistemin yapısında yer alan dramatik değişimi araştırmalıyız. Birleşik Devletler'in 1945 ile Vietnam Savaşı arasındaki ekonomik gelişiminin parlak günlerinde ününü sağlayan Fordist sistem (Model-T Ford'u ortaya çıkaran montaj hattı ile seri üretim sistemi) bir süre tümüyle yeniden yapılanma dönemi geçirdi. Endüstriyel imalatın katı, yerleşik politik ve ekonomik uygulamaları yavaş yavaş kapitalist üretim ve birikim için daha 'esnek' yaklaşımlar ile

yer değiştirdi.⁸

ABD ortaklarının verimlilik ve kazancının kötüye gitmesi, 1966'dan sonra Batı Avrupa ve Japon ekonomisinin düzelmesi ile birlikte aynı zamana rastladı. ABD endüstrisi için bu, ABD dolarının istikrarlı uluslararası para olarak değer kaybettiği, enflasyonun yükseldiği ve kârın düştüğü anda rekabetin artması anlamındaydı.

On yıllardır ilk olarak ABD uluslararası finansal sistemi düzenleme gücünün öldüğüne tanık oldu. Bu krize çözüm bulmak için kapitalistler, gittikçe artarak rekabetçi olan küresel pazarın taleplerini karşılamak için endüstriyel sistemi yumuşatmaya başladılar. Yirminci yüzyılın başından beri saltanatını kurmuş olan Fordist sistem, sabit sermaye yatırımları, seri üretim sistemi ve esnek olmayan endüstriyel tasarımı da içeren esnek olmayan imalat sisteminden ötürü gittikçe anakronistik olmaya başlamıştı. Sabit iş pazarları, iş ödenekleri ve sendikali iş gücüyle sözleşmeler, yabancı çalışma yapılarıyla yarışabilmek için sistemi çok 'katı' bir hâle getirdi.⁹

Dünya genelinde ortaya çıkan endüstriyel güçlerle rekabet etmek için, ABD şirketleri kendine iş, kaynak ve pazar edinebilmek amacıyla milli sınırların ötesine, baştanbaşa Asya, Güney Amerika ve Afrika'ya giderek kelimenin tam anlamıyla "yabancı şirketler" oldular. Birinci Dünya sermayesinin esneklik arzusuyla yeni bağımsızlaşan Üçüncü Dünya ülkelerinde ekonomik istikrar ve özerkliğe ulaşması ihtiyacı aynı zamana denk geldi. Bu yönetimler sömürgecilik sonrası ekonominin altyapısını yeniden yapılandırmaya giriştiği gibi, Birinci Dünya endüstrisine, kendi sınırları içinde atölye kurları konusunda da izin verdiler. ABD endüstrisinin Üçüncü Dünya'ya bu transferi şu gerçeği kanıtladı ki "post-endüstri" konusunda hiçbir şey çok "post" değil: Birinci Dünya ülkeleri hâlâ "endüstriyel"; çünkü onlar endüstriyel alt-

⁸ David Harvey'in *The Condition of Postmodernity* (Cambridge: Blackwell, 1990)' si kapitalist "esnek birikim" konusunda kapsamlı ve mükemmel bir tartışma sunar. Bu çalışma Fordist kapitalizmden Post-Fordist kapitalizme kayışın yaratıcı ve bütünsel bir bakışını verir.

⁹ A.g.y., pp. 125-141.

yapı sistemini Üçüncü Dünya'ya henüz götürdüler.

Kapitalizmin Organik Evresi ve Hizmet Endüstrisi

ABD'deki endüstriyel merkezi boşaltmak arkasında çok büyük bir üretici boşluğu bıraktı ki bu boşluk yeni hizmet üretim şekilleriyle doldurulabilirdi. Sermaye yoğun hizmet endüstrisinin ortaya çıkmasıyla, şirketler gittikçe günlük hayatı alınıp satılır eşyaya dönüştürmeye başladılar ve sosyal hayatın yeniden üretim boyutu seri üretilen bilgisel ürüne indirgendi. Bugün gerçekten kapitalizm, günlük yaşamın tüm sembolik anlamlarıyla birlikte kültürel olarak yeniden üretimine ve türlerin biyolojik olarak yeniden üretimini de içeren sosyal hayatın niteliksel boyutları olan "yaşam, kültür ve hayal gücü"nin organik alanına giriyor.

Savaş öncesi endüstri döneminde, ticari pazar ile ev ve mahalle arasında daha ayırt edilebilir bir sınır yine de vardı. Her akşam işçiler fabrikadan çıkarak, organiklik, dayanışma ve kendi kendini yönetim düzeyiyle belirlenmiş, mahalle çevrelerine ve özel yaşamlarına dönebiliyorlardı.¹⁰ Eğer hizmet ekonomisi endüstriyel kapitalizm ile yan yana olsaydı, bu ikinci dereceden iş sağlama ve sermaye birikimi kaynağı olarak var olurdu.

Zaman içinde, kültürel uygulamaların ticari mal formunda olduğu ve olmadığı biçimleri arasındaki gerilim, yeniden üretilen kültürel uygulamaların hizmet endüstrisine giderek uyarlanmasıyla yok olmaya başladı. Zamanla bilgisel kapitalist sistem tarafından imâl edilmiş mallar restaurant, çocuk bakımı, tıbbi bakım, yoksulluk hizmeti (tam takım zırhlı ve silahlı sosyal refah acenteleri ve hapisaneleri içeriyor) ve finansal hizmetler biçimini aldı.

Bugünün hizmet sermayesi, standartlaştırılmış bayilerde yoğunlaşan sermayenin yayıldığını gösteriyor. Fordist üretim, bir merkezde fabri-

kasyon üretimi yaratmışken bilgisel kapitalizm, hizmete yönelik küçük "fabrikacıları" bayii zincirleri mağazaları, zincirleme lokantalar ve zincirleme hizmet istasyonları olarak yayıyor. Edinilen yerel hizmetin kendine has özelliğinin tadı endüstriyel dönemde markaların damgasıyla yer değiştiriyor ve "zincirle(n)me"nin ortaya çıkışını görüyoruz: yerel ekonominin ticaret ve zincirleme mağazalar halkası tarafından boğulması. Hep birlikte alışveriş mağazalarına ayrılmış yollarda ya da şehrin iş merkezlerinde toplanalım ya da toplanmayalım, fast-food ve fotoğrafçılıktan oto-tamir istasyonları ve kreşlere kadar zincirleme mağaza bayilerinin ortaya çıkışı, sermayenin hizmete hazır halini gösteriyor.

Bu tür kültürel zincirle(n)meler entellektüel mülkiyet düşüncesine bağlanır. Simgesel bir fabrika olarak, zincirleme mağazalar kendi ekonomik ve kültürel gücünü, bayii fabrikacılar şeklinde yeniden üretebildiği patentli semboller, imajlara, metinlere, bina tasarımına ve üretim protokollerine borçludur. Kültürel uygulamaları yeniden üretmede sermayeyi yoğunlaştırmak için hem hizmet ürünü hem de sürecin entellektüel mülkiyete dönüşmesi gerekir. Bu durumda bilgi çağı şirketi, hizmet ürününden daha fazlasını satmalı. McDonalds'ın hamburgerdeki başarısı bilgisel işaret, sembol, imaj ve metni, patentli simgesel alana dönüştürülebilir yetisinde yatar. Savaş sonrası dönemde hizmet ürünlerinin seri üretimini yapan büyük şirketlerin mallarının değerlerinin genel içeriğe ille de bağlı olmadığını, biçimlerinin ya da bilgisel değerlerine bağlı olduğunu görüyoruz. Sonunda McDonalds'ı dünya gücü haline getiren şey bir sığır eti değil, altın kemerdur.

Hizmet üretiminin kendisi bir tarihsel yenilik değilken, post-endüstriyel döneme ulaştığında dramatik bir dönüşüme uğrar. Yeni olan şey sermayenin hizmet endüstrisine yoğunlaşması, standardize olmuş, bayileştirilmiş zincirleme mağazalar oluşumu ile hizmet üretiminin ulusal ve küresel genişlemesi ve hizmet ürünlerinin patentlenebilir bilgiye dönüşümüdür.

¹⁰ Murray Bookchin, *The Institute for Social Ecology*, Plainfield, Vermont, U.S.A. 'da verilen ders, July 7, 1999.

Hizmet endüstrisi, hem süreci hem de ürünleri "bilgisel" ya da entellektüel mülkiyete çeviren, bilgi teknolojisine dayanan bir bilgisel sermaye şeklidir. Burada, mikroelektronik, optoelektronik, bilgisayar, iletişim ve genetik mühendisliğindeki teknolojilerle bugünkü bütünleşmesinin ötesinde bilgisel teknolojinin tanımını genişletmek önemlidir. Biz bu tanıma esas olarak ne iletişim ne de biyoteknoloji olarak sınıflandırılabiliriz, hizmet üretimine dayalı bir bilgi alanı ekleyebiliriz: McDonalds ve WalMart'dan Disneyland'a kadar bayileştirilmiş kültürel üretim alanı.

Bilgi teknolojisi gibi, bayileştirilmiş hizmet endüstrisi sadece evdeki yerel ürünleri ticarileştirmez. Evdeki süreçleri evin dışına da taşır, genellikle tam olarak yerel olmayan, fast-food lokantalar, çocuk ve ileri yaşlar için bakım merkezleri, alışveriş merkezleri ve özel oyun sahaları gibi bayileştirilmiş hizmet merkezleri yerel kültürel uygulamaların yerini alır.

Hizmet endüstrisinin kanıtladığı gibi uygulamanın üretimi çoğunlukla ürünün üretiminden daha kazançlıdır. Hizmet alanının kuşatılmasıyla bilgisel sermaye, yerleşik Fordist üretimin sınırlarının hakkından gelir. Örneğin, tüketici yerleşik bir ürün olarak renkli TV satın aldı, işlem değişmez ve tamamlanmış olur.¹¹ TV imalatçısı, tüketicinin yeni ürünü almak zorunda kalacağı zamanı beş ile on yıl kadar beklemelidir. Buna karşılık, tüketici bir video kaseti kiralar diyelim, işlem tamam değil devam etmektedir ve ucu açıktır. Video kiralama acentasının sadece akşama kadar beklemesi yeterli olacaktır. Bir sonraki kiralama için tüketicinin kiraladığı video kaseti getirmesini bekleyecektir.

Esnek üretim tarzı olarak bilgisel sermaye, sırasıyla, dikkati ve ev alanının konumsal yönlendirmesini kendine mal eder, ki buradaki yönlendirme klasik liberal kuram ve endüstriyel kapitalizmin rasyonelize edilmiş mantığı tarafından reddedilmiştir. Bilgi temelli hizmet ekonomisi, çok özel ürünler yaratmak için bilgiyi

yeniden düzenleyerek, evdeki kültürel yeniden üretimin duyarlılığını ve mekanizmasını taklit eder.¹² Tam da özenli ebeveynlerin çocuklarının üzerinde durarak, belirli ihtiyaçlarının üstesinden geldiği gibi Burger King gibi şirketler de farklı kültürlerden tüketiciler için ilk esnek köftelerini dünyaya sunarak tüketicinin taleplerini karşılayabilmek için hazırıldılar. 1970'lerde Burger King şarkısı gerçekten şükran ve sevinç duası niteliğinde hizmet dönemine teşrifat yapar: " *Turşuyu al, marulu al / özel siparişler bizi telaşlandırmaz / tüm istediğimiz / yemeğini-zi kendi tarzınızda hazırlamaktır...* "

Recombinant ABD'nin Yükselişi

Eğer rasyonalizasyon ve homojenleştirme endüstriyel kapitalizmin üstünlüğünün işaretiyse, o zaman *recombinance* da bilgisel kapitalizmin amblemidir. *Recombinance*, gösterişli bir sahne mimarlığın, grafik tasarımın, radyonun, televizyonun ve filmin sürekli yeniden birleştirilmesiyle karakterize edilen bir üretim yöntemidir.¹³ Recombinant üretim içindeki montaj hattı bir "anti-montaj hattı" yarattı. Fordist montaj hattı doğrusal bir hatta "standardize parçalar"dan "birleştirilmiş bütüne" hareket ederken, post-Fordist anti-montaj hattı, bilgisel bölümlerin çeşitliliğinden birleşmiş bir bütün yaratmak için yeniden düzenlemeler yapar. Örneğin, Fordist montaj hattının standardlaşmış araba parçalarını bütün arabaya dönüştürmesi gibi, post-Fordist anti-montaj hattı şarkı bölümlerin

¹² Feminist filozof Joan Tronto'nun belirttiği gibi, kadınlar eviçi alanda akışkan şekillerde düşünme ve hareket etme yeteneğine sahiptir. Kadınların çocuklara ve ailelerine gösterdikleri özen özel ve kişiye mahsustur, ki bu Locke veya Smith gibi klasik liberal filozofların kamusal alana indirgedikleri evrensel duruş ile keskin bir karşıtlık içindedir. Klasik liberal filozoflar "adalet, serbestlik ve özgürlük" gibi evrensel ve değişmeyen değerleri muhafaza eden "erkekler" idealini ortaya koyarken kadınları, büyük ölçüde, insanların evlerindeki özel ve değişmeyen ihtiyaçlarını gidermeye indirgenmekteydiler. Bkz. Toronto, *Women and Caring: What Can Feminists Learn about Morality from Caring?*, Alison Jaggar and Susan Bordo, eds., Gender, Body, Knowledge: Feminist Reconstructions on Being and Knowing, New Brunswick: Rutgers University Press, 1989, p. 172-188.

¹³ "Recombinant culture" tartışması için bkz., *Critical Art Ensemble The Electronic Disturbance*, New York: Autonomedia, 1994.

¹¹ Harvey, a.g.y., p. 156.

çeşitliliğinden birleşmiş bir şarkı bütünü yaratmak için yeniden düzenlemeler yapar (bir çok hip-hop örneğinde olduğu gibi, şarkıların sonsuz yeniden karışımını yapmak).

Recombinance, sanal gerçeklikten CD-ROM'un hiper metinlerine kadar uzanan bir dizi iletişimsel uygulama ile ortaya çıkar. Bu uygulamalarda interaktif medya "kullanıcıları" recombinant uygulamaları seçme, yönlendirme ve metinsel yenilikler yaratmak için metin veya görüntü parçalarını sentezlemekle uğraşırlar. Müzik endüstrisinde, sanatçının yönlendirdiği müzik üretiminden, esas olarak recombinant kültüre damgasını vuran, önceden üretilmiş müzik parçalarını örnekleyen ve birleştiren ses mühendisleriyle müzik üretmeye doğru bir dönüşümü görürüz. Ve recombinance verimlidir: dans klüpleri, dışçiler, perakendeciler ve alış-veriş merkezlerine satmak için bir şarkı sınırsız bir hasat için tohum sağlayabilir. Artık bütünsel olarak üretmiyor, gittikçe göz önündeki bir fikri veya imajı diğerine derece derece ve tutarlı olarak taşıyoruz. MTV'nin günlük besinleriyle ve video oyunlarıyla yetişenler, önceden hazırlanmış dijital mönülerden seçim yaparken veya ekrandaki şeyleri dolaştırırken genellikle daha rahatlar.

Yine de recombinant kültürün eleştirisini kültürel bütünlüğün statik nosyonuna veya arılığına dayandıramayız. Metalaşan *recombinance*'ı tüm kültürel uygulamaların bütünündeki o kendiliğinden olma ortak sentezden ayırt etmek çok önemli. Son yıllarda antropolojinin kabul ettiği gibi, kültür oluşumu melez bir süreç olmuştur: farklı nüfuslar ve kültürlerin insanların arasında ve içinde ortaya çıkan kimlik, dil ve bilginin sürekli gelişen bir sentezi. Daha doğrusu, sermaye yoğun üretiminin ana şekli olarak, kar amaçlı *recombinance*'ın yerel, akışkan ve melez kültürel üretimin meta olmayan şekline karşı *önceliği* problematiktir. Asıl sorun bütünsel ve kültürel üretkenliğin yerel şekilleri ile ticarileşmiş recombinant üretim ve tüketimin yerel önemi arasındaki gerilimin azalmasıdır. Sermayenin bilgisel hizmet ürünlerinin esnek ve sınırsız rekombinant üretimine doğru kayması ka-

pitalist yolda keskin bir dönemeçe işaret eder.

Bilgisel Sermaye Olarak Biyoteknoloji

Şimdiye kadar post-endüstriyel dönemi bilgisel kapitalizmin doğuşunun verildiği, üretimin değişken ve recombinant yeni şeklini yaratarak günlük yaşamın, kültürün ve hayal gücünün yeniden üretilerek "organik" boyutlarına ulaştığı geniş bağlamını inceledik. Şimdi şunu sorabiliriz: Ortaklaşa McDonalds ve MTV Bioteknolojiyle ne yapıyorlar? Bu soruya cevap vermek için McDonalds'ı görmeliyiz, örneğin, birden fazla perakende satış merkezini ve kurduğu diğer servisleri. Bunu, yeni bir recombinant ve esnek üretim tarzı olarak veya hizmet üretimi yoluyla yeni anlayışlar ve kültür uygulamaları üretmek için bilgisel teknoloji olarak anlamalıyız. İlk önce McDonalds'ın ne olduğunu ve ne yaptığını görüp anlarsak, rekombinant DNA ve "recombinant USA" arasındaki bağlantı netleşecektir.

Diğer bilgisel teknolojiler gibi biyoteknoloji de sermayenin, gittikçe daha rekabetçi olan küresel pazarın sürekli değişen talepleri karşılmasına olanak verecek şekilde özellikle esnektir. Recombinant üretim için genler, bakteriler, virüsler ve diğer organizmaların mevcut sonsuz "biyolojik bilgisi"ni sağlayarak, biyoteknoloji, sermayenin fosil yakıtlara ve ana materyallere dayanan pahalı ve tükenebilir kaynaklarda bağımlılığını aşmasına olanak sağlar. Sırasıyla, ölçeği ve becerisi, endüstriye Fordist dönemin esnek olmayan fabrika tasarımını aşma fırsatı verir. Ağır makineler ve (örgütlü) işçi ordusuyla fabrika binasını, hassas aletlerle dolu steril laboratuvar ile yer değiştiren, biyoteknoloji laboratuvarı gerçekten bir post-modern fabrikadır. Bu arada işçi ordusunun yerini de bir avuç (genellikle örgütlü olmayan fakat iyi ücretli) araştırma uzman yöneticileri, ileri doktora seviyesindeki akademisyenler ve teknisyenler alır.

Büyük şirketlerin, tohum geliştirme gibi kültürel uygulamaların yeniden üretimini içeren alanlara kaymaları, gittikçe bilgisel kapitalist üretim tarzına doğru bir gidiş olduğunu gösterir.

Ağırlıklı tarımsal biyoteknolojiye yatırım yapan çokuluslu tarımsal kimya şirketi olan Monsanto gibi tekeller, yükselmeye aday belirli pazarlara uygun, terzi yapımı, uzmanlaşmış tarımsal ürünler ürettiler. Endüstriyel kimyadan bilgi temelli hizmet ürünlerine olan değişimin hedefi "organik" ya da tarım gibi kültürel uygulamaların biyolojik yeniden üretimidir. Monsanto, tarımsal biyoteknolojinin gelişmesi için devasa sermaye yatırımı yaparak kendini "yaşam bilimi" şirketi olarak ortaya attı. Yalnız onun patentli "donanımı" veya kimyasal girdileriyle uyumlu olan, genetik olarak programlanmış tohumların patentli "yazılımı"nı sağladı ve biyoteknoloji dünyasının Microsoft'u olduğu konusunda ısrar etti.¹⁴ Müşteriyi her ikisini de aynı zamanda almaya mecbur bırakmak için Monsanto'nun Hazır Toplanmış (Ready Roundup) soya fasulyelerinin genetik özellikleri, onun popüler tarım ilacı glyphosate (Roundup olarak pazarlanan) ile uyuşabilsin diye değiştirildi. Bu tür bir ürün birleştirme şirketlere, tüketiciden sadece şirketin sağlayabileceği ek "teçhizatı" satın almalarını gerektiren çok özel ürünler yaratma olanağı sağlıyor.

Bu şekilde, tarımsal biyoteknoloji eviçi, eğlence ve turist hizmetlerinden farkı olmayan hizmet üretimine dayalı bir bilgi biçimidir. Monsanto gibi şirketler McDonalds gibi bilgi temelli hizmet imparatorluklarını genişletebilmek için aynı bayilik verme mantığını kullanır, çiftçileri klonlu ve patentli bilgisel ürünlerini satın alacak imtiyazlı orta dereceli yöneticilere dönüştürürler. McDonalds'ın orta dereceli yöneticileri gibi çiftçiler "ana" şirketten sağlanan materyallere sahip olmak yerine onları "kiralar". Monsanto tohumlarını satın alan çiftçiler to-

humları sonraki yılın sezonunda tekrar ekmemeye söz vererek bir kerelik kullanım anlaşmasını imzalamak zorunda bırakılırlar.

Tarımsal biyoteknolojinin hükümdarlığında çiftçiler gittikçe, önceden kendi kendilerine sağladıkları tohumları ve ürünleri sağlamaya başlayan tarımsal kimya şirketleri gibi, hizmet sunucuların etkinliğine bağımlı olmaya ve becerisiz hale gelmeye başladılar. Fast-food bayiiileri gibi gıda hizmeti veren şirketler, işçilerin çabuk, ulaşılabilir ve taşınabilir gıda gereksinimlerini, esnek bir ekonomi içinde çalışan işçileriyle karşılayarak sermayeye çevirirler. Benzer şekilde Monsanto özel tohumlar ve kimyasallar üretmeyi vaadederek ki bu çiftçilerin tarımsal ekonomideki sürekli değişime esnek bir şekilde uyum sağlamaları ihtiyaçlarını kapitalize eder.

Bununla birlikte, sermaye biyolojik yeniden üretim sürecini kendine mal etme girişimindeki bir probleme göğüs germeli: hamburger gibi hizmet metalarının aksine bir tohum biyolojik olarak kendini yeniden üretme potansiyeline sahiptir. Bu biyolojik yeniden üretim boyutunu, onların özerk üretken özelliklerini biyolojik organizmalarından çıkarmayı içerse dahi, sınırsızca sömürme girişimidir.¹⁵ Gerçekten, bilgisel sermaye her ne kadar tohumların üreyebilme özelliğini yok ediyor olsa da, çiftçilerin tohum için periyodik biyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmeli.

"Teknoloji Koruma Sistemleri" gibi teknolojiler (GMO karşıtı eylemciler tarafından "Terminatör Teknoloji" olarak yeniden adlandırıldı) şirketlerin, organik işlevsizliğin yeni şekillerinin üretimi ve genişletilmesi için yoğun çabasını işaret ediyor. Monsanto, tüm soyunun steril olacağı genetik olarak değiştirilmiş tohumlar üretecek bir teknolojinin patenti için araştırma yapmaktadır ve böylece bir gün çiftçilerin bir sonraki ekim sezonu için tohum saklamalarını biyolojik olarak engelleyebilmeyi

¹⁴ Büyük büyüme beklentisinin sarhoşluğundaki Monsanto temsilci şirketleri "Monsanto Kanunu" ile yüz yüze geldiler. Monsanto Company Annual Report, 1998, ön kapağın içinde şöyle denmekteydi: "Moore kanunları ile tanımlanan silikon çiplerinin hesaplama gücünde ortaya çıkardığı geometrik büyüme trilyon dolarlık global değer yaratan bilgi teknolojilerinin gelişmesini sağladı. Monsanto'da, biz biyoteknolojinin olanakları ile yaşam bilimlerinde benzer bir geometrik patlamanın yaratılabileceğine inanıyoruz. İnanıyoruz ki bu genomik teknolojiler her 12-24 ayda ikiye katlanarak devam edecektir, biz buna "Monsanto Kanunu" diyoruz.

¹⁵ Biyoteknolojinin doğuşuna ait derin bir inceleme için bkz. Vandana Shiva, *The Seed and the Earth: Biotechnology and the Colonisation of Regeneration*, Close to Home: Women Reconnect Ecology, Health and Development Worldwide, Philadelphia: New Society Publishers, 1994 içinde.

umuyor. Her ne kadar bu teknolojiyi kamuoyunun “duyarlılığı”ndan ötürü bırakma planlarını alenen duyurmasına rağmen, Monsanto, halkın tepkisi bir kez hafifleyip kaybolmaya yüz tuttuğunda projesini muhtemelen tekrar gemiye yükleyecektir.¹⁶ Bir kez çokuluslu tarımsal biyoteknoloji şirketleri tohum sterilizasyon teknolojisinin ticari uygulanabilirliğini geliştirdiğinde, çiftçileri tohum anlaşmasındaki “bir kerelik kullanım” şartını bozmakla suçlamak ve dava etmek için –şu anda çok yüksek olan– özel kiralık polislerin ve avukatların finansal maaliyetinden (aynı zamanda kötü PR’dan kaynaklanan maaliyetlerden) kaçınabilecekler.

Arka Çıkılan Doğa: Biyoaraştırma ve Doğanın İleri Sermayeleştirilmesi

Biyoteknoloji, biyolojik doğanın sistematik bir şekilde bilgisel sermayeye dönüşümüdür. “Doğanın ileri sermayeleştirilmesi” olarak adlandırabileceğimiz biyoteknoloji, bilgisel kapitalizmin –endüstriyel kapitalist üretimle fazlasıyla tehlikeye atılmış olan– biyolojik doğanın sınırlarını aşma ve onu kâr amacıyla kullanma girişimi olarak ortaya çıkar. Yirmibirinci yüzyılda kapitalistler, bilgisel teknolojiyi doğaya “arka çıkmak” için konumlandırıyorlar; gelecekteki endüstrilerin kullanımı için, yeryüzünde değişik yaşam türlerinden geriye kalan her şeyin kimliğini saptıyor, onları patentliyor ve kâra dönüştürüyorlar. Human Genome Projesi (100,000 insan geninin haritasını çıkarmayı amaçlayan ve uluslararası fonlarca desteklenen bir proje), insan hücrelerinin içinde, uzak geleceğin sömürü bölgelerinin detaylı haritasını çıkarmaya girişirken bitki, hayvan ve diğer organizmaların biyolojik doğası içindeki uzak geleceğin sömü-

rü bölgelerinin detaylı haritasını da çıkarmaya girişmektedir. Bu araştırmacılar, ulusal ve uluslararası enstitülere hizmet eden ABD ve İngiltere’deki botanik bahçeler, Ulusal Kanser Enstitüsü, bağımsız biyologlar ve özel şirketlerin.

Biyo-araştırmacılar “doğa”dan kalanın en iyisini koruma yarışındayken, ev sahibi “anthro-araştırmacıları” anayurdundan kovulan ve kent yoksulluğunun içinde asimilasyona itilme tehlikesindeki son insan kültürünün en iyisini koruma yarışındalar. Oysa, böyle bir adaletsizlik karşısında savaşmak yerine, anthro-araştırmacılar “risk altında” olarak tanımlanan kültürdeki bireysel canlılardan genetik örnekler alarak koleksiyon yapıyorlar. 1991 başında HGDP(Human Genome Diversity Project) İnsan Genomunda Çeşitlilik Projesi antropolojik olarak İnsan Genom Projesi ile bir bağlantı ortaya çıkardı. Yine de IGP tüm bir genomun detaylı planına odaklanmışken, HGDP insan popülasyonları arasındaki güç fark edilen genetik çeşitliliğin keşfine odaklanır.

Biyofarklılık sorunu, insan olsun olmasın, muhafazakâr retorikte demlenmeye bırakılmış durumda. Şirketler ve hükümetler kapitalist yağmalamanın sonuçlarını yeryüzünün biyolojik yaşamından geriye kalanların daha fazla kontrolünü meşrulaştırmak için kullanır¹⁷. Potansiyel olarak değerli olduğu düşünülen bitki, hayvan ve insan genleri potansiyel ticari uygulamalar beklerken “ulusal biyofarklılık envanteri”nde depolanıyor. İşte tam da burada, biyolojik yaşamın “geriye kalanın en iyisi” örnekleriyle doldurulmuş ve dondurulmuş test tüplerinin sonsuz dizisinde, bilim ve bilgisel kapitalizm arasındaki ilişki aydınlanıyor.

“Demokrasinin Ne Olduğu Bu İşte” Politize edilen Biyoteknoloji:

¹⁶ Monsanto “Terminatör” tohumların patentini gerçekte asla kontrol etmedi. Yaklaşık iki yıl önce USDA bilim insanlarıyla birlikte Terminatör’ü geliştiren Delta and Pine Land şirketini satın almaya çalıştılar ve bu satın alma 1999 Aralık ayında başarısızlıkla sonuçlandı. Delta yöneticileri Terminatör’ün geliştirilmesini yavaşlattıklarını ve ilgili 30 patentin şu anda en büyük ulusötesi biyoteknoloji şirketlerinin elinde olduğunu reddettiler. Bkz. RAFI Communiqué, Suicide Seeds on the Fast Track: Terminator 2 Years Later, Rural Advancement Foundation International, February/March 2000, at www.rafi.org.

¹⁷ Arturo Escobar etkili ve eleştirel bir biyoçeşitlilik analizi yapmıştır. Bkz. *Cultural Politics and Biological Diversity: State, Capital and Social Movements in the Pacific Coast of Colombia*, Orin Starn and Richard Fox, eds., Between Resistance and Revolution: Culture and Social Protest, New Brunswick: Rutgers University Press, 1998, pp. 40-64.

Biyoteknolojiyi, toplumun ve doğanın yeni bir üretim ve düzenlenme yöntemi olarak anladığımız zaman, Monsanto, McDonalds ve MTV arasındaki ilişkiyi daha iyi kavrayabiliriz. Bu yapıları, rekombinant, esnek, sıkı kontrol edilen ve standardize edilmiş bilgisel kapitalizm dünyasının üretimi olarak görebiliriz.

“Biyoteknolojik dünya”nın direnmek için bulmaya çalıştığımız özellikleri nelerdir? İncelediğimiz gibi günlük yaşam sürecinin yeniden üretiminin gittikçe artan kullanımıyla ve yeni esnek, organik ve ağırlıkla bilgisel teknolojiye bağımlı olan hizmet üretiminin recombinant biçimine geçişiyle belirtilmiştir. Fakat daha geniş planda bu dünya, yetki verilmemiş yurttaşların, ABD’deki gibi temsili demokrasilerde kamu politikasını oluşturan liderlerin her an değişen kararlarını yalnızca protesto eden ya da bu kararları kabul etmeye mecbur bırakılmış olduğu bir dünyadır. Endüstriyel kapitalizmden bilgisel kapitalizme olan bu dönüşüm, standardize ve rekombinantın hizmetlerin “alış-veriş dünyası” denebilecek olan şeye bu geçiş, yurttaş hareketinin bir sonucu değildir. Bu süreç, gezegen üzerindeki insanların yüzde birinden daha azını temsil eden, kapitalist Mafya ve tüm dünyadaki devlet liderleri tarafından seçilmekte, düzenlenmekte ve kontrol edilmektedir. *Bu* demokrasi değildir. Birkaç seçkin tarafından yönetilen bir dünyadır bu; bu seçkinler sadece ulus-devletlerin liderleri değildir, gittikçe artarak sermaye yöneticileri de yeni bir yönetim şekli varsayma girişimindedirler.

Böylece, bilgisel kapitalizmin sorunlarının ekonomik, kültürel ve teknolojik yüzlerine ek olarak, bir de *politik* boyutu var ki bunun incelenmesi çok önemlidir. Politik yaşam, hem devletçi biçimiyle hem de gerçek özgün biçimiyle (daha sonra ele alınacak) yeniden oluşturuldu ve bilgisel kapitalizmin yükselmesiyle daha fazla kötüleştirildi.

İlk önce, Devlet gibi politik yapılar bilgisel sermayenin hedefleridir. ABD şirketler lobisinde belirlenen, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi milli sınırları aşan kuruluşların ortaya çıkı-

şı, ulus-devletin politik hakimiyetinin sermayece yönlendirilen yeni kuruluşlarca geçersiz kılındığı bir döneme yol açmaktadır; bu kuruluşlar ne şirket ne de devlettir: onlar *meta-devletler*dir ki hem devlet hem de şirketlerin uygulamalarını büyük ölçüde şekillendiren, özerk bir idari ve adli yönetim gücü olarak ortaya çıkan bilgisel sermayenin kendisini ifade edişidir. Tamamen postmodern bir varlık olarak DTÖ, katıksız hizmettir: sermayeyi ulusal sınırları aşarak büyümek için, üretimin en esnek sistemini, ithalatı ve olası pazarlamayı garantiye alacak biçimde yapılan bir bürokratik hizmet. Birisi DTÖ *meta-sermaye*dir diyebilirdi. Bu artı-sermayedir. Ticaret ve entellektüel mülkiyet “anlaşma”larının sonsuz dokümanları esnek kapitalist birikim için metinsel altyapıyı temsil eder.

Sıklıkla politik eleştiriye girişen biyoteknoloji karşıtı hareketler, örneğin DTÖ’nün devletin hukuksal gücünü çekip alma girişiminin yanlış olduğunu kanıtlamaya çalışırken, bu eleştirilerde DTÖ’nün reformu veya gücünün durdurulması gerektiğini öne sürerek devlet egemenliğini savunurlar. Bunu yaparken, politik bir kurum olarak devletin meşruluğunu sorgulamakta başarısız olurlar; devletin hiyerarşik ve merkezi mantığını ve yapısını aşmada yaşamsal bir fırsatı kaçırmırlar. Genellikle biyoteknoloji karşıtı hareketler bir anti-kapitalist duruş olarak değil de *ticari kurumlara karşı* çıkmak olarak ifade ediliyor. Şirketlerden bahsederken, problemin ana kaynağı olarak kapitalist sistemin kendisinin yerine, eylemciler “kapitalist saati” geri döndürerek kapitalizmi daha yumuşak ve zarif biçime çevirme girişimindedirler. Ne yazık ki, bu eleştiri de hiyerarşi ve merkezileşmeye dayalı bir mantığın ötesinde hareket etme ihtiyacını kabul etmekte başarısızlığa uğruyor ve böylece sınırsız birikim, kâr ve egemenlik mantığından doğan bir kapitalist sistemin ötesinde gidemiyor.

Neticede günlerimiz sürekli geceye dönecek. Saat için bir mantık var: çarkları, zembereği ya da hareketini özel yollarla ayarlayan silikon çipler. Saat gibi devlet ve kapitalizm de belirli

bir yönde hareket etmek için oluşturuldu: sürekli artan düzeyde hiyerarşi ve merkezileşme ve sonuçta demokrasizlik yönünde. Gerçekten, modern ulus devletine tarihsel olarak baktığımızda, onun kapitalizm ile birlikte çifte yükseldiğini ve aynı egemenlik mantığından çıktığını görüyoruz. Basitçe egemenlik saatini geçmişe döndürme girişiminden, yeni bir tarih ve zaman ruhunu geliştirmeye çalışmalıyız; fakat bunu sermaye çöplüğünden ve devlet yönelimli etkinlikten değil, insan ruhundaki ve devrimci itici güçteki potansiyelden yola çıkarak inşa etmeliyiz. Zamanın başlangıcından beri insanlığın kalbinde atan farklı bir "saat" in mantığından ilerlersek şu andan bir önceki anın da ötesinde düşünebiliriz.

Biyoteknolojiyi politize etmek, kişi özgürlüğüne dayalı bir mantığa doğru hareket etmeyi zorunlu kılar. O, yüzyıllarca önce Yunanlılar tarafından geliştirilen politikanın özgün anlamını geri istemeyi gerektirir: kendi toplumumuzu yönetmek için yurttaşlar olarak bir araya gelebilme gücü¹⁸. Toplumsal ekolojist Murray Bookchin'e göre özgür yurttaşların politik hayatı, "devlet zanaatkarlığı"na veya gerçek politikayla sıkça karıştırılan Devletin otoriter uygulamalarına indirgenemez.¹⁹ Bookchin için gerçek politik güç, vatandaşın kendi yaşamıyla ilgili kararları *genelde* alma gücüdür. O, bizim nasıl çalışacağımızı, üreteceğimizi ve birlikte yaşayacağımızı şekillendirecek kamu politikalarını tartışmak, karar almak ve belirlemek için, toplum bireylerinin bir araya toplanma gücüdür. Biz bu güce sahip olana kadar, insanlığın çoğunluğuyla ve doğal dünyanın geri kalanıyla çatışma alanı olduğunu bildiğimiz bir sistem içinde haklarımız, çareler, seçenekler ve iyileşmeler için savaşıyor toplumun kenar çizgisinde terkedilmiş olarak duruyor olacağız.

Eğer biyoteknolojiye ilişkin kaygılarımız *toplumun sosyal üretimi* ile de ilgiliyse, o zaman

¹⁸ Murray Bookchin, toplumsal ekolojinin kurucu teorisini, doğrudan demokrasinin yaratıldığı ulus-ötesi bir bağlamda yurttaşlığın yeniden kurulmasının gerekliliği üzerine yazmıştır. Bkz. *Urbanization Without Cities: The Rise and Decline of Citizenship*, Montreal: Black Rose Books, 1992.

¹⁹ A.g.y., p. 123-175.

toplumu gerçekten kim üretiyor diye sormalıyız. McDonalds, MTV ve Monsanto yiyecek, sanat ve yaşamımıza ilişkin diğer şeyleri üretmeli mi? Kentlerde, kasabalarda, buldukları yerleşim yerlerinde, sürdürmek istedikleri yaşam türleri için karar verebilmek insanlara neye mal olurdu?

Benim ortaya attığım sorun yalnızca "ekonomik" değil. Toplumun zincirleme satış mağazalarından kurtulması ya da genetiği değiştirilmiş gıdaların süpermarketlerde satışının yasaklanması için WalMart ya da Monsanto'ya karşı tek tek kampanya yürüterek bilgisel hizmet sermayesine karşı savaşmak yeterli değil. Kısa dönemde böyle kampanyalar gerekliyken, onlar daha sınırsız politik analizlerle ve yeniden kurmaya yönelik vizyonlarla doldurulmalılar. Yerel yiyecek-kooperatifleri ya da organik meyve yetiştiricileri birliği gibi kültürel ve ekonomik özerkliğin sığınma yerlerini yaratmak yeterli değil. Onlar (genellikle imtiyazlı) insan gruplarına insani ve sağlıklı sığınaklar oluştururken, dünyanın her tarafında hayatta kalmak için endüstriyel üretime ve hizmete katılmaya zorlan yoksul insanların yaşamlarının derinliklerine ulaşan sisteme karşı koyamıyorlar.²⁰

Kapitalizm için asıl panzehir, onun dünyayı kendi kavramlarına dönüştürme eğilimini reddetmektir. Sermaye bizi öyle etkili ve görünmez bir şekilde işçilere, üreticilere, metalara ve tüketicilere dönüştürür ki her şeyden önce kendimizi ekonomik aktörler, ekonomik uygulamalara direnenler veya onların üreticileri olarak görürüz. Yeni tüketici/vatandaş nosyonuyla, yurttaş fikrinin çözümlenerek tüketici fikrine indirgenmesi, insanlığın *homo economicus*'a dönüşmesiyle son çöküşüne işaret eder.

Fakat biz aynı zamanda, Aristo'nun dediği gibi, *zoon politikon*, politik hayvanlarız. Biz, düşünme, tartışma ve yaşamımızdaki ekonomik sorunları da kapsayan her alana ilişkin karar verme potansiyeline sahip yaratıklarız. Gerçek şu

²⁰ Ben bu tür projelerin sınırlarını şu kitabımda tartıştım: *Ecology of Everyday Life: Rethinking the Desire for Nature*. Montreal: Black Rose Books, 1999.

ki: ekonomiye karşı ekonomi ile savaşamayız. Ekonomik sistemi sadece *politik* güçle geri iterek devirebiliriz. Dünya genelinde muazzam sayıda halkın, sermayenin ve malların yerinden edilmesine karşı; konfederasyon, işbirliği ve doğrudan demokrasi ilkelerine dayalı *yeni bir tür yerel politika'yı* hedefleyen bir hareket ile durulabilir.

Eğer biz tüketici kategorisinden olduğu gibi devlet kategorisinden de yurttaşlık nosyonumuzu yeniden geri alacaksak, kendimize *ne tür bir yurttaşlık*, ne tür bir politik yaşam elde etmek istiyoruz diye sormalıyız? Ulusal sınırlarla bağlanmış, politikacılar tarafından pasifçe temsil edilen ve ulus-devlet tarafından hükmedilen vatandaşlar olarak kendimizi diriltebilir miyiz? Ya da, günlük yaşantımızın yönetimine doğrudan katılan gücü eline almış yeni bir tür vatandaşlar olarak kendimizi yeniden belirleyebilir miyiz? *Doğrudan demokrasiyi* kurmaya başlamanın tam zamanıdır: vatandaşın kendi yaşamını demokratik olarak belirlemesi için yüz yüze, doğrudan toplanabilecekleri bir demokrasi.

1999 yılında Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı gösterilerde, doğrudan demokrasi çağrısı solduğumuz havadaydı. Ulusal muhafız ve polis şeklinde doğrudan karşımıza çıkan devletin militarist gücü, genç eylemciler arasında beş günlük bir radikalleşme sürecine yol açtı ve birçokları için bu askeri baskıyla ilk karşılaşmaydı. Eylemciler yalnızca barışçıl bir protesto ile yurttaş olarak konuşma özgürlüklerini dile getirmek amacıyla sokakları tuttukları için, kendilerini "ilerici" bir Birinci Dünya kentinde hırpalanmış, kimyasal silahlarla yaralanmış, tutuklanmış, işkence edilmiş ve sosyal haklarından yoksun bırakılmış bulduklarında; gerçek ve dahası henüz soyut olan DTÖ karşıtı mücadele, kendisini Devletin ve sermayenin demokrasi yoksunluğuna karşı mücadelede somutladı.

Yürekli aktivistlerin sokakları alabilmek, sokağa çıkma yasağını ve Seattle kentinin federal hükümetle birlikte zorla dikte ettirdiği girilmez bölgeler yasağını reddetmek için güvenliklerini riske attığı o hafta sayısız yürüyüş oldu. Bir

yürüyüş süresince, orada ve o anda, şiirsel ve kendiliğinden bir şarkı yükseldi ki o, yaşamlarını değiştiren bir dönüşüm içinde olan diğer eylemcilerin hayallerini ve tutkularını yakaladı. Ortaklaşa demokratik karar alma ve zeki barışçıl protesto günlerinden sonra; düşünme, karar verme ve halkın eylem hakkını yakaladıkları günlerden sonra, tekrar tekrar haykırdılar: *This is What Democracy Looks Like / Demokrasinin Ne Olduğu Bu İşte*. Aktivistler sezgisel ve rasyonel düzeyde demokrasiyi doğrudan eylem olarak biliyorlar. Demokrasiyi, gerçek insanların kendi yaşamlarını belirlemekte, yüz yüze somutlaştırılmış bir katılım için harekete geçmeleri olarak görüyorlar.

This is What Democracy Looks Like şarkısı politik yeniden yapılanma hakkında yeni bir düşünce tarzı gerektiriyor. Bu biz yalnızca sokakları ele geçiririz anlamına değil, aynı zamanda gerçek ve tutkulu bir politik yaşamı yeniden talep ederek ve inşa ederek içinde yaşadığımız toplumları ele geçiririz anlamına geliyor. Bu şarkı, Devlet ya da ulus ile ilişkide değil uluslara ve devletlere *karşıtlık* olarak tanımlanan yeni bir vatandaşlık anlayışını geliştirme aşamasında bize ilham veriyor. Vatandaşlığı, yerel halklar ve yöresel, kıtasal, küresel konfederasyonlar ilişkisi içinde yeniden belirlemenin zamanıdır.

Günümüz sisteminin nasıl aşılacağını tartışırken küreselleşmeye meydan okuyan insanlar "yerel" ve "küresel" gibi terimleri sıkça kullanıyorlar. Yine de yerel/küresel ikilisi yeni toplumu kuracak politik organizasyon birliğinin detaylarına inme girişiminde bize yardımcı olamıyor. "Küresel düşünce, yöresel uygulama" düşüncesi hümanist ve enternasyonalist bağlamda yeniden yerel topluluklar kurma gerekliliğini haklı bir biçimde üzerine basa basa belirtirken, bu düşünce özel olarak politik terimlerle ayrıntılarıyla açıklanmalı. "Yerel" terimi köy, kasaba veya şehir için politik bir yapıya çevrilebilirken, "küresel" terimi yalın ve somut bir politik yapıya çevrilemiyor.

O zaman "küresel" kavramını kapsayacak politik yapı ne olur? "Küresel" düşünceyi içeren

enternasyonalizm ve hümanizm ruhu *konfederasyon*'un politik yapısında çevrilebilir. Gerçekten, konfederasyon, yerel düzeyin ötesinde hareket ettiğimizde, politik organizasyonun bir sonraki doğru seviyesidir. 'Küreselleşme'ye karşı çıkmanın daha anlamlı bir yolu, "küresel"le birlikte yerel ve konfederal *olması gerekenle* karşılık vermektir²¹.

Politik yeniden yapılanma sorununa bu yaklaşım özgürlükçü yerel yöneticilik olarak adlandırılıyor²². Kuramcı Murray Bookchin tarafından geliştirilen özgürlükçü yerel yöneticilik, politik dönüşümle ilgili bir düşünce tarzıdır. Konfederasyon oluşturmak için birbiriyle bağlantılı kendi kendini yöneten yerel kasabalar, köyler ve şehirler kurarak küreselleşmeye karşı çıkma yolu önerir. Özgürlükçü yerel yöneticilikte topluluk üyeleri, şehir ve mahalle meclisleri gibi varolan yerel politik forumları yavaş yavaş halk meclislerine dönüştürerek geri kazanırlar. Doğrudan demokrasi konusunda halkı eğitmek yoluyla yerel seçim kampanyalarını kullanarak özgürlükçü yerel yöneticilik, devletten, şirketlerden ve DTÖ gibi meta-devletlerden karar alma gücünü sökerek geri almayı ve yurttaşların politik aktör olarak kendi güçlerini açıkça ele almalarını önerir. Belediye üyeleri olarak politik dönüşüm süreciyle uğraşan yerel gruplar, diğer bağımsız belediyelerle, devlet ve sermayeye karşı birleşmiş bir karşılıklı güç ve eşgüdüm –gerçek bir *rapport de force*– için konfederasyonlar oluştururlar.

Biyoteknolojiye direnmek, teknolojiyi kuran ve teknolojinin kurduğu teknik, toplumsal ve politik ağları dağıtmaktır. Yeni yüzyılın başlarında

güzel bir sabah biz de uyanmalı ve gördüğümüz şeye iyice bakmalıyız. Vizyonumuzu pencere pervazında olgunlaşan transgenic meyvelerin ötesinde birleştirerek, Recombinant ABD'deki bir günün daha sonunda çocuklarını kreşten almadan önce bir işten diğerine koşan hizmet işçisi ordusunun geçmişinin bile ötesine bakmalıyız. Eğer çok kuvvetli bakarsak: egemenlik sistemine ve toplumsal hiyerarşiye dayalı bir toplum, Devlet ağı ve kapitalist kuruluşlar, ve sisteme başından sonuna kadar cesaretlerini, hayal güçlerini ve zekalarını koruyarak direnen bir dünya halkını, hepsini görmeye başlayabiliriz.

Biyoteknolojiye meydan okuyan bir hareket dünyaya meydan okuyan bir harekettir. Sadece belirli bir bilimsel uygulamaya değil, fakat bu uygulamayla kuran ve kurulan toplum'a da bir eleştiri getirir. Fakat eleştiriden daha fazlası, daha iyi bir dünya önerir. Bu tür hareketlerde insanlar dünyayı yeniden kurulabilir ve okunaklı yapmak için yardımlaşırken birbirlerinden ve diğerlerinden hem ilham alırlar hem de bilgilenirler. Biyoteknoloji karşıtı gerçek bir insancıl hareket insanlara geleceğe dair umut verdiği kadar uğrunda çarpışmaya değer bir gelecek kurmak için bilgi ve güven verir. Bu hareket, sadece teknoloji üzerine değil, fakat günlük yaşantımızın tüm zenginliği üzerine ve gerçek politik güç içindir. Demokrasinin ne olduğu bu işte.

Çev: Halide Edip Demir

²¹ Örneğin bkz. *Libertarian Municipalism*, Janet Biehl, ed., *The Murray Bookchin Reader* içinde, London: Cassell, 1997, pp. 172-173. Biehl bize ayrıca Bookchin'in konfederalizm düşüncesi hakkında bir görüşme sunar: *The Politics of Social Ecology: Libertarian Municipalism*, Montreal: Black Rose, 1998.

²² A.g.y.